

بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دین مبین اسلام

اسماعیل خان احمدی^۱

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۷/۲۵

تأیید مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۱۸

چکیده

جنگ اعم از پیشگیرانه، پیش‌دستانه، تحمیلی، سنتی، مدرن برق‌آسا، فرسایشی تمام عیار، محدود، منظم یا نامنظم، همگون و ناهمگون (متقارن و نامتقارن) و همتراز و ناهمتراز از منظر مکاتب مختلف و نظام سیاسی کشورها و بر مبنای ارزش‌های حاکم بر آن نظام‌ها، تحت تأثیر عوامل مختلفی شکل می‌گیرد. نظر به نگاه متفاوت اسلام به عنوان خاتم ادیان الهی به علل شکل‌گیری این پدیده (جنگ)، هدف این پژوهش بررسی علل وقوع جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دین مبین اسلام می‌باشد و به این پرسش اساسی پاسخ می‌دهد: از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی چه عواملی در شکل‌گیری پدیده جنگ تأثیرگذار هستند؟ براین اساس عوامل شانزده‌گانه شناسایی شده‌اند که به طور صریح و روشن به تبیین علت‌های وقوع جنگ از منظر این مکتب پرداخته‌اند. این نوشتار که نتیجه یک طرح پژوهشی است، از حیث هدف، تحقیقی کاربردی، از حیث سطح تحلیل، برخوردار از ماهیتی توصیفی و تحلیلی و از حیث رویکرد و طبقه‌بندی روش متکی به روش کتابخانه‌ای است. عوامل شانزده‌گانه احصاء شده طیف کاملی از امنیت‌پایدار تحت عنوان پنج ظرفیت برای نظام اسلامی شکل می‌دهد که در مبحث نتیجه‌گیری به آن اشاره شده است.

کلید واژه‌ها

عوامل، جنگ، اسلام، آموزه‌های دینی، مبانی ارزشی

مقدمه

خلقت انسان با ویژگی‌های منحصر به فرد تعقل، تفکر، تدبیر، تصمیم،... منجر به شکل‌گیری جبهه حق با ابر راهبرد «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» (بقره/۲۵۷) و جبهه باطل با ابرراهبرد «وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ» (بقره/۲۵۷) دو راهبرد فوق رهبران دو نظام را برآن داشت تا با بسیج منابع نسبت به تحقق اهداف متصور اقدام نمایند. مهمترین راهبرد رهبران دو نظام از ابتدا خلقت تاکنون راهبرد نظامی است. بر همین اساس صاحب‌نظران این حوزه براین باورند که جنگ یک پدیده اجتماعی انکارناپذیر است که شکل‌گیری آن متأثر از تضاد منافع به‌ویژه ارزشهای حاکم بر نظام‌های سیاسی است. لذا طراحان و هدایت‌گران جنگ در مرحله طراحی جنگ با بهره‌گیری از ارزش‌های حاکم بر نظام سیاسی که متأثر از باورها و اعتقادات دینی مردم است اقدام به بسیج منابع و تشکیل نیروهای مسلح می‌نمایند تا در فرایند نبرد با حداقل منابع (زمان، توان) قادر به تحقق اهداف گردند. این واقعیت در قصص قرآنی و روایات معصوم و تاریخ نظامی به وضوح قابل مشاهده است. مهمترین نماد این واقعیت در عصر حاضر جنگ تحمیلی عراق علیه ایران اسلامی، تهاجم رژیم اشغالگر قدس به حماس و حزب‌الله، نبرد تکفیرهای (القاعده، داعش،...) با مسلمانان،... و نبرد سنگین مسلمانان در دفع تهاجمات فوق می‌باشد. از سوی نظر صاحب‌نظران غربی چون: «ساموئل هانتینگتون»^۱ در سال ۱۹۹۶ که اثر خود با عنوان برخورد تمدن‌ها و دوباره‌سازی نظام جهانی که جهان را به تمدن غرب، تمدن اسلامی، ارتدوکس‌ها، تمدن شرق آسیا، آمریکای لاتین، آفریقا، تمدن بودایی و هندوئیسم تقسیم و جنگ تمدن‌ها را طرح نمود؛ و نظر «برنارد لوئیس»^۲ در سال ۱۹۹۰ که با عنوان خشم مسلمانان تدوین گردید، و نظر «آلبرت کامو»^۳ در سال ۱۹۴۶ با همین موضوع، و نظر «بازیل متیور» در مورد غرب آسیا با نام اسلام جوان در حرکت، و دیگر نظرات مشابه که به دلیل محدودیت از ذکر خوداری می‌شود همگی متأثر از واقعیت فوق است و تبیین‌کننده انکارناپذیری جنگ و تأثیرپذیری پدیده جنگ از ارزش‌ها است به عبارتی از منظر و نگاه آنها فرهنگ و هویت مذهبی سرچشمه

-
1. Samuel P. Huntington
  2. Bernard Lewis
  3. Albert Camu

همه درگیری‌هاست. نظر به تحولات صورت گرفته در عالم پس از بعثت پیامبر اکرم (ص) و شکل‌گیری اندیشه دفاعی متفاوت با اندیشه دفاعی سایر ادیان الهی تحریفی و مادی این نوشتار بر آن است عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دین مبین اسلام را به رشته تحریر در آورد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

تأمل در نکات ذیل اهمیت و ضرورت این پژوهش را مشخص می‌کند:

الف. بسیج‌شوندگی در جنگ احتمالی آینده با محوریت مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی ب. جبران توان فیزیکی با محوریت راهبرد نظامی قرآن کریم مبنی بر: (كَمْ مِّن فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةُ كَثِيرَةٍ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ)

ج. محقق‌شدن راهبرد دفاعی قرآن کریم مبنی بر (تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ)

د. تحقق توان رزم قرآن کریم مبنی بر: صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُيُوتٌ مَّرْصُورٌ

هـ. تبدیل تهدیدات به فرصت‌ها و ضعف‌ها به قوت‌ها

و. بهینه‌نمودن تخصیص‌ها در فرایند نبرد

ز. ارائه الگوی جامع به حق‌طلبان و آزادیخواهان در راستای خنثی‌سازی راهبردهای نظامی استکبار^۱

ح. حفظ، توسعه و تقویت استقلال نظام اسلامی.

ط. هویت‌بخشی و تمایز نظام سیاسی اسلام از سایر نظام‌ها در حوزه دفاعی - امنیتی

ی. غافلگیرشدن نظام همانند جنگ هشت‌ساله.

ک. دورماندن مردم و مسئولین از واقعیات جهان (رؤیایگرایی)

ل. آسیب‌پذیر شدن کشور

اهداف، سؤال و متغیرهای تحقیق

این پژوهش در صدد بررسی، استخراج و شناخت عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی است. در واقع پاسخ به این سؤال شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و

---

1. Neutralizing arrogant conspiracies

آموزها دین مبین اسلام متأثر از چه عوامل است؟ ما را به هدف مورد اشاره رهنمون سازد. متغیر مستقل پژوهش عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی خود عوامل متغیر وابسته می‌باشد.

روش تحقیق

این پژوهش از حیث هدف، تحقیقی کاربردی، از حیث سطح تحلیل، تحقیقی توصیفی - تحلیلی و از حیث طبقه‌بندی و روش از یک سو متکی به روش کتابخانه‌ای با استفاده از ابزار فیش‌برداری و مراجعه به تار نماهای اینترنتی می‌باشد. پژوهش حاضر از لحاظ طرح تحقیق آینده‌نگری؛ و از آنجا که هدف پژوهشگر یافتن پاسخ به مسأله اساسی مطرح شده در بیان مسأله می‌باشد، در زمره تحقیقات نتیجه‌گرا دسته‌بندی می‌گردد. این پژوهش از لحاظ هدف نظر به اینکه با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی و مبانی ارزشی دلایل شروع جنگ را مورد بررسی قرار می‌دهد و از سویی نظریه اینکه نتایج حاصله از پژوهش به توسعه قلمرو ادبیات موضوع منجر می‌گردد؛ در زمره تحقیقات توسعه‌ای - کاربردی تلقی می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

الف. پیشینه تحقیق: طی مطالعات اکتشافی مشخص گردید تاکنون پژوهشی با عنوان علل وقوع جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی صورت نگرفته؛ و این فعالیت یک اثر بدیع است. اما دو اثر پژوهشی مرتبط با موضوع به شرح زیر است:

جدول ۱. پیشینه پژوهش

موضوع	محقق	نتایج
رویکردهای جامعه‌شناختی در تبیین وقوع جنگ	سیروس احمدی	محقق با روش توصیفی اثبات نموده از منظر جامعه‌شناختی سه نظریه روابط بین‌الدول، سرمایه‌داری - دمکراسی و تصمیم‌گیری رویکردهای وقوع جنگ می‌باشند.
بررسی اجمالی اهداف و ماهیت جنگ در اسلام و دیگر ادیان و مکاتب	حسن رحیمی	محقق با روش توصیفی - تحلیلی اثبات نموده تفاوت جنگ در اسلام و سایر مکاتب در اهداف، شیوه‌ها و عملکردهای متفاوتی در جنگ و صحنه عمل می‌باشد.

ب. **مبانی نظری:** ابر راهبرد هدایت انسان به سمت نور و ظلمت، رهبران دو جبهه را بر آن داشت تا با محوریت ارزش‌های حاکم بر نظام سیاسی اقدام به بسیج منابع جهت تحقق اهداف نمایند. نظام سلطه در راستای تحقق ابر راهبرد *يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ* همواره اقدام به طراحی و اجرای راهبردهای بخشی زیر می‌نماید: «الف. ترور فیزیکی: *فَأَرَادَ قَوْمُنَا قَتْلَ نَبِيِّنَا* - قوم ما (قریش) آهنگ کشتن پیامبر ما کردند. ب. راهبرد شورش: *وَاجْتِيَا حَاصِلِنَا* - خواستند که ریشه ما برکنند. ج. سیاسی: *وَهُمُؤَا بِنَا لَهُمُومٌ* - پس درباره ما بارها نشستند و رأی زدند. د. فرهنگی: *وَفَعَلُوا بِنَا الْأَفَاعِيلَ* - و بسا کارها کردند. ه. تحریم اقتصادی: *وَ مَنَعُونَا الْعَذْبَ* - از زندگی شیرین منع‌مان نمودند. و. بحران‌های اجتماعی: *وَأَحْلَسُونَا الْخَوْفَ* - و با وحشت دست به گریبانمان ساختند. ز. جنگ روانی: *وَاضْطَرُّونَا إِلَى جَبَلٍ وَعَرٍ* - ما را وادار کردند که برکوهی صعب زیستن گیریم. ح. نظامی: *وَ أَوْ قَدُّوا لَنَا نَارَ الْحَرْبِ* - سپس برای ما آتش جنگ افروختند» (خان احمدی، ۱۳۹۵: ۲۵۶).

قرآن کریم راهبرد نظامی دو نظام سیاسی به عنوان مکمل سایر راهبردها، که منجر به صف‌آرایی و جنگ گردیده را چنین ترسیم می‌نماید: «...الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ - ترجمه: آنانکه ایمان آورده‌اند جنگ می‌کنند در راه خدا و آن کسانی که کافر شده‌اند جنگ می‌کنند در راه شیطان...» (نساء / ۷۶) رویکرد فوق در سال ۳۵ ه. ق هنگام بیعت مردم با حضرت علی علیه‌السلام، چنین ترسیم شده: «...حَقٌّ وَبَاطِلٌ، وَ لِكُلِّ أَهْلٍ - ترجمه: حق و باطل همیشه در پیکارند و برای هرکدام طرفدارانی است...» (شیروانی، ۱۳۹۱، خطبه ۱۶: فرازه ۵). رهبران سیاسی در راهبرد نظامی متصور به‌منظور بهینه‌نمودن منابع در فرایند تحقق اهداف، اقدام به ائتلاف و اتحاد - منطقه‌ای و بین‌المللی - می‌نماید. قرآن کریم رویکرد فوق را چنین ترسیم می‌نماید: «...إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ: البته آنانکه کفر ورزیدند انفاق می‌کنند اموالشان را (در پیکار با مسلمانان) تا باز دارند (مردم را) از راه خدا بزودی...» (انفال / ۳۶).

واقعیت تأثیرپذیری پدیده جنگ از ارزش‌های حاکم بر نظام‌های سیاسی، در فرازی از دعای ندبه که تبیین‌کننده راهبرد نظامی دو نظام حق و باطل است چنین تبیین شده: «ذُوبَانَهُمْ

فَأَوْدَعَ قُلُوبَهُمْ أَحْقَادًا بِدَرِيئَةٍ وَ خَيْرِيَّةٍ وَ حَيْبِيَّةٍ وَ غَيْرَهُنَّ فَأَضَبَّتْ عَلَيَّ غَدَاوَتُهُ وَ أُكَبَّتْ عَلَيَّ مُنَابَذَتُهُ: پس به دل‌هایشان کینه سپرد، کینه جنگ بدر، خیبر، حنین و غیر آنها را، پس دشمنی او را در نهاد خود جا دادند و به جنگ با او رو آوردند» (قمی، ۱۳۸۴: ۹۲۲).

در فرازی از دعای افتتاح که ترسیم‌کننده راهبرد سیاسی - نظامی دو جبهه حق و باطل است این واقعیت چنین ترسیم شده: «...اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ... كَثْرَةَ عَدُوِّنَا وَ قِلَّةَ عَدَدِنَا وَ شِدَّةَ الْفِتَنِ بِنَا وَ تَظَاهَرَ: خدایا ما به تو شکایت کنیم... از بسیاری دشمنان و کمی افرادمان و از سختی آشوب‌ها و از کمک دادن اوضاع» (قمی، ۱۳۸۴: ۳۳۱).

حضرت امام(ره) سه رویکرد ارزشی و اجتناب‌ناپذیری عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از بدو خلقت، را چنین تبیین می‌نمایند: «...جنگ ما جنگ حق و باطل بود و تمام شدنی نیست جنگ ما جنگ فقر و غنا بود جنگ ما جنگ ایمان و رذالت بود این جنگ از آدم تا ختم زندگی وجود دارد...» (صحیفه نور، ج ۲۱: ۲۸۶).

نظر به چنین رویکردی، راهبرد دفاعی نظام اسلامی را چنین ابلاغ می‌فرمایند: «...امروز آمادگی جنگی ضرورت بیشتری دارد. و دشمنان خدا و خلق خدا آنی غافل نیستند، و در کمین نشسته‌اند تا آنچه را خدایی است نابود کنند» (امام خمینی، ۱۳۶۹، ج ۲۱: ۱۴۷).

صاحب‌نظران و مکاتب از پدیده جنگ تعاریفی ارائه نموده‌اند که تبیین‌کننده دو واقعیت تأثیرپذیری جنگ، از ارزش‌های حاکم بر نظام‌های سیاسی و انکارناپذیری است که به چند تعریف اشاره می‌شود:

در تعریف «کلاوزویتس»^۱ از جنگ این واقعیت چنین تبیین شده: جنگ عمل خشونت‌باری است که هدفش وادار کردن حریف به اجرای خواسته است» (آزادبخت، ۱۳۸۲: ۳۴).

در تعریف «هراکلیتوس»^۲ از جنگ این واقعیت چنین آمده: «جنگ سرچشمه و زاینده و فرمانروای وجود است، قانون همگانی است بنابراین بیدادگری نیست و ضرورتی است که هستی (ارزش‌ها) بی آن پایدار نمی‌ماند» (خراسانی، بی‌تا: ۲۵۰).

1. Claveswitz
2. Heraclitus

در تعریف «کوینسی رایت»^۱ از جنگ این واقعیت چنین تبیین شده: «جنگ نوعی نزاع همزمان میان نیروهای مسلح، احساسات مردمی، تعصبات قومی و فرهنگ‌های ملی (ارزش‌ها) است.» (پیتر^۲، ۱۳۷۱: ۸).

در تعریف «سلافسکی»^۳ این واقعیت در گروه‌های مشابه و متجانس چنین تبیین شده: «جنگ منازعه گروه مشخصی از انسان‌ها، قبایل، ملت‌ها یا دولت‌ها علیه یک گروه مشابه یا متجانس دیگر (ارزش‌ها)» (خان‌احمدی، ۱۳۸۴: ۴).

«لاگورژت»^۴ واقعیت فوق را در تعریف جنگ با دو واژه تمایلات و خواست‌ها چنین ارائه کرده: «جنگ مبارزه خشن بین دو یا چند گروه همنوع در اثر تمایلات یا خواسته‌هایی (ارزش‌ها) که دارند.» (خان‌احمدی، ۱۳۸۴: ۵).

عمید زنجانی این مهم را در تعریف جنگ چنین تبیین نموده: «برخوردهای خشونت‌آمیز و مسلحانه دو یا چند گروه با دولت حاکم (ارزش‌ها) می‌باشد.» (خان‌احمدی، ۱۳۸۴: ۱۰)

در تعریف «فراکلین»^۵ از جنگ واقعیت فوق چنین تبیین شده: «جنگ ریشه همه حوادث است از بعضی‌ها خدایان و از بعضی‌ها بردگان یا مردان آزاده می‌سازد.» (بوتول، ۱۳۷۱: ۵۰).

«گاستون بوتول»^۶ دو واقعیت فوق را در تعریف جنگ چنین ترسیم نموده: «تاریخ صرفاً با شرح کشمکش‌های مسلحانه، آغاز شده و بعید است که این پدیده زمانی کاملاً از بین برود» (بوتول، ۱۳۹۳: ۳۳).

«نیچه»^۷ در تعریف جنگ دو واقعیت فوق را به‌وضوح و صراحت چنین به تصویر کشیده: «جنگ و شهادت، خالق پدیده‌های عظیم‌تر از عشق به هم‌نوع (ارزش‌ها) هستند. جنگ آزمون نیکویی است؛ یعنی تنها کنکوری بی‌طرف و عادلانه و در حقیقت شاید یگانه رقابت‌پندار است.» (آخوندی، ۱۳۸۱: ۲۷).

-
1. Quincy Wright
  2. Peter
  3. Slawski
  4. Logergette
  5. Feraclet
  6. Bouthoul Gaston
  7. Nictzsche

کامل‌ترین و جامع‌ترین تعریف ارائه‌شده عبارت است از: «برخورد خشونت‌آمیز بین نیروهای مسلح دو یا چند کشور پس از به بن‌بست رسیدن مذاکرات سیاسی به منظور تحمیل اراده یا جلوگیری از تحمیل اراده یکی بر دیگری.» (قنبری جهرمی، ۱۳۸۲: ۱۳).

از تعاریف فوق سه رویکرد قابل استنباط است:

الف. رویکرد نظامی (برخورد خشونت‌آمیز): در این رویکرد طراحان، جنگ را با هدف تحمیل اراده به دشمن و از بین بردن میل جنگ‌جویی او طراحی و هدایت می‌کنند. (خان‌احمدی، ۱۳۹۴: ۱۰).

از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی محور محقق شدن این مهم و اَعْدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ می‌باشد که طی فرایند: ۱. شناسائی کامل ۲. مقایسه توان رزم نسبی ۳. برتری توان رزم آفندکننده ۴. طرح‌ریزی دقیق ۵. لحاظ نمودن جنبه‌های تاکتیکی در رزم شکل خواهد گرفت.

ب. رویکرد سیاسی (بن‌بست مذاکرات سیاسی): از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی محور بن‌بست مذاکرات سیاسی ابر راهبرد يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ جبهه حق؛ و يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام‌سلطه می‌باشد. رویکرد منبعث از ابر راهبرد فوق، در سطح ملی بسیج منابع و در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی ائتلاف متحدین - که از ضروریات می‌باشد - را مهیا می‌سازد.

ج. رویکرد اعتقادی (تحمیل اراده) از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی مبنای جلوگیری از تحمیل اراده لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ الْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا؛ و امر تحمیل اراده یکی بر دیگری اِنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مبنای طراحی و هدایت (شکل‌گیری) جنگ پیشگیرانه و پیش‌دستانه گردیده است.

واقعیت انکارناپذیری و تأثیرپذیری جنگ از ارزش‌های حاکم بر نظام‌های سیاسی (عوامل) در مصحف شریف هدایت و سعادت چنین تبیین شده: «...وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ - ترجمه: و مشرکان پیوسته (انکارناپذیری) کارزار می‌کنند با شما تا آنکه برگردانند شما را از آئین (ارزش‌محوری) خودتان که اسلام است.» (بقره/۲۱۷).

این رویکرد نظام اسلامی که با سایر نظام‌ها تفاوت ماهوی (سعادت انسان) دارد. در راهبرد دفاعی حضرت علی(ع) چنین تبیین شده: «...إِمَّا بَعْدُ فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَحَثَّهُ اللَّهُ لِخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ وَهُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَدِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ وَجُنَّةُ الْوَيْقَةِ - ترجمه: و اما بعد جهاد دری از درهای بهشت است که خداوند بر روی بندگان خاص خود گشوده است. جهاد جامه پرهیزگاری و جوشن استوار خدایی و سپر ستبر اوست...» (شیروانی، ۱۳۹۱ خطبه ۲۷: فراز ۱). براساس مطالعات اکتشافی در مبانی‌ارزشی و آموزه‌های دینی اهم عوامل مؤثر در شکل‌گیری جنگ (پیشگیرانه، پیش‌دستانه، تحمیلی) که اجماع نظر خبرگان (روایی) است به شرح زیر ارائه می‌شود:

اعتلای کلمه‌الله: نظام اسلامی، با ایمان و توکل بر خداوند قَاهِرًا غَيْرَ مَقْهُورٍ؛ و رسالت ابراهرد يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ با محوریت اعتلای کلمه‌الله در راستای کمال قرب الهی انسان موظف به ترسیم راهبرد دفاعی - جنگ پیشگیرانه، پیشدستانه - می‌باشد. این رویکرد در راهبرد دفاعی پیامبر اکرم(ص) چنین ترسیم شده: «...مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْأَعْلَى وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - ترجمه: کسی که در راه اعتلای کلمه‌الله و حاکمیت آئین حق قیام می‌کند، در راه خدا جهاد کرده است...» (بخاری، بی‌تا: ۵۶) حضرت امام(ره) نقش اعتلای کلمه‌الله در راهبرد دفاعی نظام اسلامی را چنین ترسیم و ابلاغ می‌فرمایند: «...ما بر سر شهر و مملکت، با کسی دعوا نداریم. ما تصمیم داریم پرچم لاله‌الاله را بر قلل رفیع کرامت و بزرگواری به اهتزاز در آوریم...» (مرکز مطالعات بسیج، ۱۳۷۰: ۱۵). در جمع گروهی از بانوان خوزستان رویکرد فوق چنین تبیین شده: «...رسول اکرم(ص) هدفشان این نبود که مشرکین مکه را از بین ببرند و یا مشرکین جزیره‌العرب را از بین ببرند مقصد این بود که اسلام را منتشر کنند و حکومت قرآن باشد، حکومت اسلام باشد... جنگ‌های زیادی که پیامبر اکرم(ص) نمودند همه براین معنا بوده‌است...» (صحیفه امام، ج ۱۲: ۱۳۹). در جمع دانشکده معارف اسلامی رویکرد فوق چنین ترسیم شده: «...جنگ در اسلام یک چیزی نیست که خودش یک مطلبی باشد. یک چیزی باشد... جنگ برای این است که آن زبانه‌هایی که هستند، آنهایی که مانع از پیاده‌شدن اسلام هستند، آنهایی که مانع ترقی اسلام هستند. آنها را از بین راه بردارند، مقصد این است که اسلام را پیاده کنند و با اسلام انسان درست کنند...» (صحیفه امام، ج ۱۲: ۱۴۸).

تحلیل: از رویکرد فوق سه واقعیت زیر استنباط می‌شود: الف. اثبات اجتناب‌ناپذیر بودن و تأثیرپذیری جنگ از ارزش‌های حاکم بر نظام سیاسی. ب. هدف جنگ در مکتب حیات‌بخش اسلام هموار کردن مسیر سعادت انسان با اجرای احکام الهی است ج. مرتفع کردن موانع و مفسد تکامل انسان.

امتحان الهی: نظام اسلامی با ایمان و توکل برخداوند اَثْوَى مِنْ كُلِّ قَوِيٍّ و رسالت ابراهرد يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به ترسیم راهبرد دفاعی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - با محوریت موفقیت در امتحان الهی و تحقق کمال قرب الهی انسان می‌باشد. رویکرد فوق در قرآن کریم چنین تبیین شده «وَلِيَمَّحَصَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ» - ترجمه: و تا پاک گرداند خدا آنان را که ایمان آورده‌اند (و خالص برای خدا گردند) و نابود گرداند کافران را» (قرآن کریم، آل عمران: آیه ۱۴۱) در دیگر آیه مصحف شریف این رویکرد چنین تبیین شده: «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ» - ترجمه: آیا می‌پندارید که درآئید به بهشت و حال آنکه ندانسته است خدا کسانی را که جهاد کرده‌اند از شما (چه اگر انجام داده بودند خدا آن‌را می‌دانست) و هنوز ندانسته شکیبایان (بر کارزار) را» (قرآن کریم، آل عمران: آیه ۱۴۲) در سوره محمد(ص) رویکرد فوق چنین ابلاغ شده: «...وَلَكِنْ لِيَبْذُلُوا بَعْضُكُمْ بَبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ» - ترجمه: به پیکار فرماتان داد تا بیازماید برخی از شما را به برخی و آنانکه کشته شدند در راه خدا هرگز ضایع نخواهد کرد...» (قرآن کریم، محمد(ص): آیه ۴).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که در خاتم ادیان الهی که مکتبی تمام‌شمول و جهان‌شمول است از محور مهم اساسی تعیین جایگاه انسان در نزد خداوند متعال جنگ و جهاد است.

استقرار حکومت حق: نظام اسلامی، با ایمان و توکل بر رَبِّ الْقُدْرَةِ فِي الْأَنَامِ و رسالت ابراهرد يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ مکلف به تدوین راهبرد دفاعی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ احتمالی - با محوریت استقرار حکومت حق^۱ در راستای سعادت انسان می‌باشد. رویکرد فوق در راهبرد دفاعی حضرت علی(ع) چنین ترسیم

1. Establishing the Rule of Law

شده: «...وَ لَئِنْ أَذِنَ اللَّهُ فِي الْكُرَّةِ عَلَيْهِمْ لَأُدْبِلَنَّ مِنْهُمْ إِلَّا مَا يَتَشَدَّرُ فِي أَطْرَافِ الْأَرْضِ تَشَدُّرًا - اگر خداوند مرا باقی گذارد با حمله دیگری نابودشان خواهیم کرد و حکومت حق را در سراسر کشور اسلامی پایدار خواهیم کرد...» (دشتی، ۱۳۹۴ خطبه ۱۹۲: فراز ۱۱۳).

تأثیرپذیری پدیده اجتماعی جنگ از عامل فوق را حضرت علی (ع) در مناسبتی چنین تبیین می‌فرماید: «...مَا تَنْتَظِرُونَ بِنَصْرِكُمْ وَ الْجِهَادِ عَلَى حَقِّكُمْ؟ الْمَوْتُ أَوْ الدُّلَّ لَكُمْ - ترجمه: منتظر چه چیزی هستید؟ چرا برای گرفتن حق‌تان جهاد نمی‌کنید؟ آیا در انتظار مرگ یا ذلت هستید...» (شیروانی، ۱۳۹۱، خطبه ۱۸۰: فراز ۳).

رویکرد فوق در راهبرد دفاعی معمار کبیر انقلاب چنین تبیین شده «...و شما ای مسلمانان جهان و ای کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان بپاخیزید و حق را با چنگ و دندان بگیرید...» (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۵۹)

این رویکرد در دیگر فراز راهبرد دفاعی حضرت امام چنین ابلاغ شده «...امروز روز درنگ نیست. امروز روز صیقل انسانیت انسانهاست. روز جنگ است. روز احقاق حق است. و حق را باید گرفت...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۱۲) در پیام حضرت امام به مراجع، مدرسین، طلاب این رویکرد چنین تبیین شده «...جنگ ما جنگ حق و باطل بود و تمام‌شدنی نیست جنگ ما جنگ فقر و غنا بود و تمام‌شدنی نیست... و این جنگ از آدم تا ختم زندگی وجود دارد...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۲۸۴).

در دیگر فراز راهبرد دفاعی حضرت امام رویکرد فوق چنین تبیین شده: «...ما برای احقاق حقوق فقرا^۱ در جوامع بشری تا آخرین قطره خون دفاع خواهیم کرد...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۸۷).

تحلیل: از رویکرد فوق سه واقعیت قابل استنباط است: الف. تحقق حکومت حق که متضمن سعادت انسان است جزء با جنگ و جهاد میسر نمی‌گردد. ب. اسلام به سعادت و رستگاری تمام انسانها توجه دارد و از تمام مظلومان عالم دفاع می‌نماید. ج. جنگ و جهاد در اسلام یک واقعیت مستمر و مداوم است چون استعمار و استکبار هموار در صدد استثمار انسانها است.

1. To Earn the Rights, the Poor

اجرای عدالت: نظام سیاسی اسلام، با ایمان و توکل برخداوند ذَا الْقُوَّةِ الْأَمِّيَّةِ و رسالت ابراهرد يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به ترسیم راهبرد دفاعی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - با محوریت اجرای احکام الهی و بسط عدالت در راستای تحول همه‌جانبه جامعه انسانی می‌باشد. رویکرد فوق را حضرت امام به عنوان راهبرد نظامی انبیاء الهی چنین تبیین می‌فرمایند: «...مقصود انبیاء از کوشش‌ها و جنگ‌ها که با مخالفین می‌کردند کشورگشائی و این که قدرت را از خصم بگیرند و در دست خودشان باشد نبوده، بلکه مقصد این بوده که یک نظام عادلانه به‌وجود آورند تا به‌وسیله آن احکام خدا را اجراء نمایند...» (صحیفه امام، ج ۸: ۸۱).

تحلیل: از رویکرد فوق این دو واقعیت قابل استنباط است که: الف. عدالت به‌عنوان متضمن سعادت و آرزوی دیرینه انسان به دلیل تضاد منافع جز با جنگ و جهاد میسر نمی‌گردد ب. شیوه عملکرد چپاولگران و استعمارگران در طول تاریخ اثبات نموده که نظام سلطه همواره با بهره‌گیری از ابزار نظامی در راستای توسعه ظلم و مقابله با عدالت بهره گرفته و خواهند گرفت.

انهدام افکار شیطانی^۱: نظام اسلامی، با ایمان و توکل برخداوند ذَا الْقُدْرَةِ الْكَامِلَةِ و در راستای مقابله با ابراهرد يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به تدوین راهبرد نظامی با محوریت انهدام افکار شیطانی استکبار می‌باشد. رویکرد فوق را حضرت علی (ع) در جمع لشکریان نبرد صفین؛ اینگونه تبیین می‌فرمایند: «...وَ عَلَيْنَا بِهَذَا السَّوَادِ الْأَعْظَمِ وَالرُّوَاقِ الْمُطَنَّبِ فَاضْرِبُوا تَبَجَهُ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ كَامِنٌ فِي كِسْرِهِ وَ قَدْ قَدِمَ لِلْوُتْبَةِ يَدَا وَ آخِرَ لِلنُّكُوصِ رِجْلًا فَصَمْدًا صَمْدًا حَتَّى يَنْجَلِيَ لَكُمْ عَمُودُ الْحَقِّ وَ أَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَ اللَّهُ مَعَكُمْ وَ لَنْ يَتْرُكَكُمْ أَعْمَ الْكُفْمِ- ترجمه: به آن سپاه انبوه، یعنی، سپاه شامیان بتازید و بر آن سراپرده‌ای که طنابهایش به اطراف کشیده شده، حمله برید و شمشیرهای خود بر یال و کتفشان فرود آرید. که شیطان در درون آن لانه کرده است. دستی پیش داشته که بجهد و بتازد و پایی واپس نهاده، که به‌هنگام بگریزد. آهنگ او و یارانش کنید، تا پرتو حقیقت بر شما تجلی کند. شما برتر هستید و خدا با شماست و از پادشاهیتان نخواهد کاست...» (دشتی، ۱۳۹۴، خطبه ۶۶: فراز ۴ - ۵).

1. Destruction of Evil Thoughts

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که از ابتدا خلقت انسان تاکنون همواره نظام سلطه در راستای انحراف انسانها از مسیر سعادت و رستگاری از تمام ظرفیتها به‌ویژه جنگ حداکثر بهره‌برداری نموده و خواهد نمود؛ لذا جنگ و جهاد برای مقابله با چنین نگرش و تفکری از راهبردهای محوری اسلام تلقی می‌شود.

توسعه عبادت^۱: نظام اسلامی، با ایمان و توکل برخداوند اَقْدَرَ الْقَادِرِينَ و با رسالت ابراهیمد يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه و پیش‌دستانه^۲ و دفاع در جنگ احتمالی با محوریت توسعه عبادت در راستای رستگاری انسان می‌باشد. قرآن کریم رویکرد فوق را چنین ابلاغ نموده: «وَلَوْ كُنَّا دَعَفُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّهَدَمْتُمْ صَوَامِعَ وَبِيَعٍ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدَ يُذَكِّرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا - ترجمه: و اگر خدا به‌وسیله جنگ و مبارزه، بعضی را به‌وسیله دیگری دفع نکند دیرها، صومعه‌ها، معبدها و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود ویران می‌گردید» (قرآن کریم، حج: ۴۰).

رویکرد فوق را امام سجاد(ع) چنین ترسیم می‌فرماید: «...اللَّهُمَّ اغْزُ بِكُلِّ نَاحِيَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى مَنْ بِيَازَاهُ مِمَّنَ الْمُشْرِكِينَ، وَ أَمْدِدْهُمْ بِمَلَائِكَةٍ مِنْ عِنْدِكَ مُرْدِفِينَ حَتَّى يَكْشِفُوا وَهُمْ إِلَى مُنْقَطِعِ التَّرَابِ قَتْلًا فِي أَرْضِكَ وَ أَسْرًا، أَوْ يُقِرُّوا بِأَنَّكَ أَنْتَ اللّٰهُ الَّذِي لَإِلَهِ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ * اللَّهُمَّ وَ اعْمُمُ بِذَلِكَ أَغْدَاءَكَ فِي أَقْطَارِ الْبِلَادِ مِنَ الْهِنْدِ وَ الرُّومِ وَ التُّرْكِ وَ الْخَزَرِ وَ الْحَبَشِ وَ النَّوْبَةِ وَ الزَّنَجِ وَ السَّقَالِبَةِ وَ الدِّيَالِمَةِ وَ سَائِرِ أُمَّمِ الشُّرْكِ، الَّذِينَ تَخْفَى أَسْمَاؤُهُمْ وَ صِفَاتُهُمْ، وَ قَدْ أَحْصَيْتَهُمْ مَعْرِفَتِكَ، وَ أَشْرَفْتَ عَلَيْهِمْ بِقُدْرَتِكَ: بارخدایا به وسیله مسلمانان در هر ناحیه با مشرکانی که در برابر آنانند مبارزه کن و برایشان از جانب خود با صفوف پیاپی از فرشتگان فرصت ده تا دشمنان را به دورترین نقطه زمین و شرشان را با کشتن و اسارت آنان از سر مردم بردارند تا اینکه به وحدانیت تو که برایت همتا و شریکی نیست اقرار نمایند. خدایا این سرنوشت را بر همه دشمنانت در اقطار کشورها تعمیم ده: از هند، روم، ترکستان، کرانه‌های خزر، حبشه، نوبه، زنگبار. سرزمین سقالبه، دیالمه و سایر طوایف مشرکینی که نام و

1. Developing Worship
2. Prophetic and preemptive war

نشانشان پوشیده است، و تو خود ایشان را می‌شناسی و به قدرت خود برایشان مشرفی» (غرویان، ۱۳۸۱، دعای ۲۷، فراز ۸ - ۹).

رویکرد فوق مِنْ مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا بَرِّهَا وَ بَحْرِهَا یعنی زمان شمول و جهان شمول ارزش محور و اجتناب‌ناپذیر - می‌باشد.

تحلیل: از رویکرد فوق دو واقعیت قابل استنباط است. الف. جنگ و جهاد در اسلام با هدف توسعه و تعمیق فرهنگ الهی در سراسر عالم از رسالت انبیاء و رهبران الهی می‌باشد. لذا رهبران نظام اسلامی در همه اعصار اقدام به بسیج، سازماندهی و آموزش مردم برای تحقق این رسالت الهی نموده و می‌نمایند. ب. نظام سلطه جهت مقابله با سعادت انسان جنگ را در راستای تخریب نمادهای ارزشی و مکانهایی مقدس طراحی و اجراء می‌نماید لذا حفظ نمادهای سعادت انسان جز با جنگ و جهاد میسر نیست.

تکلیف‌گرائی: نظام اسلامی، با ایمان و توکل برخداوند مُقَوَّیَ مَنْ اسْتَقْوَاهُ و رسالت ابراهیم یُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی احتمالی - با محوریت تکلیف‌گرائی در راستای تعالی انسان می‌باشد. رویکرد فوق در اندیشه دفاعی حضرت امام چنین تبیین شده: «...از اول من گفته‌ام که ما به شرط اینکه پیروز بشویم در میدان نیامده‌ایم. ما برای ادای یک وظیفه اسلامی، وجدانی، ملی وارد میدان شده‌ایم...» (صحیفه امام، ج ۱۶: ۴۰۵).

در جمع مرزنشینان این رویکرد را حضرت امام چنین تبیین می‌فرمایند: «...برای اینکه ما هدفمان این است که تکلیفمان را عمل بکنیم. تکلیف ما این است که از اسلام صیانت کنیم و حفظ کنیم اسلام را. کشته بشویم تکلیف را عمل کرده‌ایم بکشیم هم تکلیف را عمل کرده‌ایم...» (صحیفه امام، ج ۱۳: ۲۵۰) در جمع روحانیون تهران این رسالت چنین تبیین شده: «...تکلیف ملت هم این است که همین‌طور که به حمدالله تا حالا در صحنه بوده است و هر قضیه‌ای واقع می‌شود بحمدالله اینها هستند در صحنه بمانند» (صحیفه امام، ج ۱۵: ۱۹).

رویکرد فوق در پیام حضرت امام به مردم ایران و جهان چنین ابلاغ شده: «...آنهايي که همه چیز بر آنها محول است و سایر قشرهای ملت مکلفند به اینکه اسلام را حفظ کنند،

مکلفند به اینکه جمهوری اسلامی را حفظ کنند؛ این تکلیف، تکلیفی است که از بزرگترین تکالیفی است که اسلام دارد...» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۴۳۵).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات عالم هستی همواره به حوادث و رویدادها عالم هستی حساس و در مقابل آنها مکلف بوده است این رویکرد تکلیف‌گرائی در حوزه جنگ و جهاد در سیره و سنت انبیای الهی، ائمه معصومین و انسانهای بیدار و آگاه در تمام اعصار مشهود و ملموس است.

دفاع از اصل اسلام: نظام اسلامی، با توکل برخداوند هُوَ لَيْسَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ، و رسالت ابراهیمد یُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - با رویکرد دفاع از اصل اسلام در راستای کمال قرب الهی انسان است. این رویکرد در نهج‌البلاغه چنین تبیین شده: «...وَ قَدْ قَلَّبْتُ هَذَا الْأَمْرَ بَطْنَهُ وَ ظَهْرَهُ حَتَّى مَنَعَنِي النَّوْمَ فَمَا وَجَدْتَنِي يَسْعِينِي إِلَّا قِتَالَهُمْ أَوْ الْجُحُودَ بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ(ص) فَكَانَتْ مُعَالَجَةُ الْقِتَالِ أَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ مُعَالَجَةِ الْعِقَابِ وَ مَوْتَاتِ الدُّنْيَا أَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ مَوْتَاتِ الْآخِرَةِ - ترجمه: زیر و روی کار را بر رسیدم (به گونه‌ای که خواب از چشمم برید.) دیدم یا باید با این قوم بجنگم یا آنچه را محمد(ص) آورده انکار کنم. پس، جنگ با آنان را از عذاب خدا آسان‌تر یافتم که رنج‌های این جهانی، تحمل‌پذیرتر از عذاب‌های آن جهانی است...» (فیض‌الاسلام، ۱۳۶۵: خطبه ۵۵).

رویکرد فوق در اندیشه دفاعی حضرت امام(ره) چنین تبیین شده: «...اگر جهانخواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد...» (صحیفه نور، ج ۲۰: ۳۲۵).

در دیگر فراز مکتب دفاعی حضرت امام(ره) رویکرد فوق چنین تبیین شده: «...مسلمانان باید با همه امکانات و وسایل لازم به مقابله جدی و دفاع از ارزش‌های الهی و منافع مسلمین برخیزند و صفوف مبارزه و دفاع مقدس خویش را محکم و مستحکم نمایند و به این بی‌خبران و دلمردگان و پیروان شیاطین بیش از این مجال حمله را به صفوف عقیده و عزت مسلمانان ندهند...» (صحیفه امام، ج ۲۰: ۳۱۵).

رویکرد فوق در اندیشه دفاعی آیت‌الله نجفی کاشانی چنین تبیین شده: «در صورت مرقومه که اصل اسلام در خطر است وجوب دفاع از ضروریات دین مقدس اسلام علی‌الصادع به السلام است پس بر هر مسلمانی هر مذهب و ملت که باشد بقدر مقدور جان و مال و قلم و لسان در حفظ اصل اسلام بکوشد و ترک آن با قدرت و استطاعت حرام است بلکه دور از اسلامیت است و البته هیچ مسلمانی کوتاهی نخواهد نمود و بعون‌الله تعالی مسلمانان مظفر و منصور خواهند بود. قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصَرُّكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَسْفِئُ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ - ترجمه کارزار کنید با ایشان تا عذابشان کند خدا به دست‌های شما و تا رسواشان سازد و یاری دهد شما را بر ایشان و شفا بخشد سینه‌های گروهی از مؤمنان را» (کاوسی، ۱۳۷۵: ۷۲).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که مکتب اسلام به‌عنوان خاتم و اکمل ادیان الهی که رسالت سعادت و فلاح رستگاری انسان را عهده دار است به سبب رسالت فوق به دلیل تضاد ارزشها همواره توسط نظام سلطه در معرض تهدید و تهاجم است. لذا خداوند انسان رهبران الهی را موظف تقویت بنیه دفاعی نموده است تا از این فرایند نظام اسلامی قادر به دفع تهدیدات گردد رویکرد فوق مسئولین نظام اسلامی را موظف به سازماندهی موحدان و خداپرستان سراسر جهان علیه مهاجمان به مبانی ارزشی و آموزه‌های دین مبین اسلام می‌نماید.

دفع فساد در زمین^۲: نظام اسلامی با ایمان و توکل برخداوند هَادِيَ الْمُضِلِّينَ و رسالت مقابله با ابراهرد يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام سلطه، موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - می‌باشد. رویکرد دفع فساد در زمین، با محوریت تحقق کرامت در قرآن کریم چنین تبیین شده: «...وَكُلُوا دَفْعَ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ - ترجمه: اگر خداوند شر دشمنان را به‌وسیله مؤمنین کامل دفع نکند زمین را فساد فرا می‌گیرد ولی خداوند نسبت به اهل جهان لطف و احسان دارد...» (قرآن کریم، بقره: ۲۵۱).

۱. قرآن کریم، سوره توبه: ۱۴

رویکرد فوق در اندیشه دفاعی حضرت امام(ره) چنین ترسیم شده: «... ما در صدد خشکاندن ریشه‌های فساد صهیونیسم، سرمایه‌داری، و کمونیزم در جهان هستیم. ما تصمیم گرفته‌ایم به لطف و عنایت خداوند بزرگ نظام‌هایی را که بر این اساس استوار گردیده‌اند نابود کنیم» (صحیفه امام، ج ۲۰: ۲۳) در مناسبتی دیگر حضرت امام(ره) این رویکرد و مصداق آنرا چنین ابلاغ می‌فرماید: «...این ماده فساد [اسرائیل] که در قلب ممالک اسلامی با پشتیبانی دول بزرگ جایگزین شده است و ریشه‌های فسادش هر روز ممالک اسلامی را تهدید می‌کند باید با همت ممالک اسلامی و ملل بزرگ اسلام ریشه‌کن شود» (صحیفه امام، ج ۲: ۱۳۹).

رویکرد فوق از همان ابتدای پیروزی انقلاب توسط حضرت امام(ره) محور تدوین راهبرد نظامی نظام بوده و آن را به کارگزاران نظام و فرماندهان چنین ابلاغ نموده‌اند: «[اسرائیل] این جرثومه فساد همیشه پایگاه امریکا بوده است. من در طول نزدیک به بیست‌سال خطر [اسرائیل] را گوشزد نموده‌ام. باید همه به پا خیزیم و [اسرائیل] را نابود کنیم و ملت قهرمان فلسطین را جایگزین آن گردانیم...» (صحیفه امام، ج ۱۲: ۱۴۸).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که از راهبردهای محوری نظام سلطه جهت تحقق اهداف شیطانی در همه اعصار توسعه فساد فراگیر می‌باشد تا از این فرایند قدرت تعقل و تفکر را از انسان اخذ شود. رهبران جبهه حق در طول تاریخ نظر به رسالت سعادت انسان؛ همواره موظف به بسیج منابع و جنگ و جهاد با این راهبرد استکبار گردیده‌اند این رویکرد اتحاد جهان اسلام حتی آزادیخواهان را محقق نموده، و بسیج عمومی جهت تحقق این هدف متعالی را میسر می‌سازد.

دفع فتنه در عالم^۱: نظام اسلام، با ایمان و توکل برخداوند قَاهِرًا غَيْرَ مَقْهُورٍ و رسالت مقابله با ابراهبرد يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام سلطه؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - در راستای دفع فتنه در عالم جهت تحقق کرامت بشریت می‌باشد. قرآن کریم رویکرد فوق را اینگونه ابلاغ می‌فرماید: «...وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ - ترجمه: با آنها بجنگید تا فتنه و شرکی باقی نماند و آئین همه آئین خداوند باشد...» (بقره/۱۹۳).

1. Repelling Sedition in the Word

حضرت علی(ع) رویکرد فوق را به عنوان راهبرد نظام اسلامی، چنین ابلاغ می‌فرمایند: «...أَيُّهَا النَّاسُ، فَإِنَّا فَقَاتُ عَيْنَ الْفِتْنَةِ، وَلَمْ يَكُنْ لِيَجْتَرِيَّ عَلَيْهَا أَحَدٌ غَيْرِي بَعْدَ أَنْ مَاجَ غَيْبُهَا، وَاشْتَدَّ كَلْبُهَا - ترجمه: ای مردم، من چشمان فتنه را برکندم و جز من کسی را دل این کار نبود. و این در زمانی بود که آشوب آن، جهان را تیره و تار کرده بود و گزند آن به همه رسیده بود...» (دشتی، ۱۳۹۴، خطبه ۹۳: فراز ۱) نقش دفع فتنه در شکل‌گیری جنگ در راهبر دفاعی حضرت امام(ره) چنین ترسیم شده: «قرآن می‌فرماید: وَ قَاتُلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ لَكُمْ بِشْرِيَّتِ الرَّسُولِ وَ تَكُونَ لَكُمْ آيَةً لِّذِي الْقُلُوبِ الْحَكِيمَةِ...» (قرآن مجید، سوره بقره، آیه ۱۹۰: ۱۹۱) غایت رفع فتنه در عالم است... جنگ تا رفع فتنه در عالم، باید رفع فتنه از عالم شود» (مرکز مطالعات بسیج، ۱۳۷۰: ۱۳).

در فرازی دیگر از راهبرد دفاعی حضرت امام(ره) رویکرد فوق چنین تبیین شده: «...قرآن می‌گوید: جنگ جنگ تا رفع فتنه از عالم - یعنی باید کسی که تبعیت از قرآن می‌کند در نظر داشته باشد که باید تا آنجایی که قدرت دارند ادامه به نبردشان بدهند تا که فتنه از عالم برداشته بشود. این یک رحمتی است برای عالم و یک رحمتی است برای هر ملتی، در آن محیطی که هست...» (صحیفه امام، ج ۱۹: ۱۱۲) قرآن کریم صدمات، آسیب و زیان قصور و کوتاهی این رسالت را چنین بیان می‌نماید: «...إِلَّا تَعْلَوْهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَ فَسَادٌ كَبِيرٌ - ترجمه: اگر چنین کاری نکنید، زمین را فتنه خواهد گرفت و فساد بزرگی به راه خواهد افتاد...» (قرآن کریم، انفال: آیه ۷۳).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که نظام سلطه در راستای تحقق اهداف شیطانی خود که منجر به هلاکت و نابودی انسان می‌گردد از راهبرد فتنه در سطوح مختلف جامعه حد اکثر بهره‌برداری را به عمل می‌آورد؛ لذا این رویکرد محور بسیج منابع جهان اسلام جهت جنگ پیش‌دستانه تلقی می‌شود از این رو همه مسلمانان مکلف به فراگیری آموزش نظامی و سازماندهی در یگانهای قدرتمند جهت تحقق این تکلیف الهی می‌باشند.

رهائی مستضعفین: نظام اسلامی با ایمان و توکل بر پروردگار مُطْلَقَ الْأَسَارَى و رسالت مقابله با ابراهبرد يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام سلطه؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - با رویکرد رهائی

مستضعفین از استضعاف است. این رویکرد در مصحف سعادت و هدایت چنین ابلاغ شده: «...وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَنَا مِنَ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَنَا مِنَ لَدُنْكَ نَصِيرًا - ترجمه: چرا در راه خدا جهاد نمی‌کنید و چرا برای آزادی زنان و کودکان مستضعفی که می‌گویند: خدایا ما را از این محیط ستمگران خارج ساز و برای ما از جانب خود ولی و یابوری قرار ده تلاش و کوشش نمی‌نمائید...» (قرآن کریم، نساء: آیه ۷۵).

رویکرد رهائی مستضعفین در اندیشه دفاعی حضرت امام(ره) چنین تبیین شده: «...جنگ ما جنگ با عراق و [اسرائیل] نیست... جنگ ما جنگ با ابرقدرت شرق و غرب نیست، جنگ ما جنگ مکتب ما است علیه تمامی ظلم و جور، جنگ ما جنگ اسلام است علیه تمامی نابرابریهای دنیای سرمایه‌داری و کمونیزم، جنگ ما جنگ پابرهنگی علیه خوشگذرانی‌های مرفهین و حاکمان بی‌درد کشورهای اسلامی است...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۶۸).

در فراز دیگر اندیشه دفاعی حضرت امام(ره) رویکرد فوق چنین ابلاغ شده: «ما از تمام نهضت‌های آزادی بخش^۱ درسراسر جهان که در راه خدا و خلق حقیقت و آزادی مبارزه می‌کنند، پشتیبانی می‌کنیم. ما مسلمانیم و شرق و غرب برای ما مطرح نیست و ما از مظلومان دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم. این یک وظیفه اسلامی است...» (صحیفه امام، ج ۱۲: ۱۳۹)

در پیام به ملت فهیم ایران اسلامی رویکرد فوق چنین تبیین شده «...انگیزه ملت و قوای مسلح ایران دفاع از اسلام و قرآن کریم به نفع ملت‌های اسلامی و مستضعفان جهان است...» (صحیفه امام، ج ۱۵: ۲۳۹).

حضرت امام(ره) راهبرد نظامی با رویکرد فوق را به آزادگان جهان چنین ابلاغ می‌فرماید: «...جهاد اسلام، مبارزه با شرک و بی‌عفتی‌ها، و چپاول‌ها و بیدادگریها و ستمکاری‌هاست...» (مرکز مطالعات بسیج، ۱۳۷۰: ۱۵).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که اسلام به‌عنوان خاتم ادیان الهی در قبال سعادت و رستگاری همه انسانها با هر نژادی که تحت ظلم و ستم استعمارگران هستند

1. Liberation Movements

و استمداد می‌طلبند مکلف است. براین اساس موظف به بسیج همگانی منابع در راستای سازماندهی و آموزش یگان‌های کارآمد جهت تحقق این هدف متعالی اسلام می‌باشند.

ظلم‌ستیزی^۱: نظام اسلامی، با ایمان و توکل بر خداوند نَاصِرَ كُلِّ مَخْدُولٍ و رسالت مقابله با ابراهبرد يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام سلطه؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ احتمالی - می‌باشد. رویکرد دفع ظلم با محوریت اصلاح جهان و سعادت بشریت در منشور سعادت چنین تدوین شده: «...أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ» - ترجمه: به کسانی که مورد ستم قرار گرفته‌اند، اجازه داده شده؛ تا با دشمنان خود بجنگند، و خداوند بر نصرت آنها تواناست...» (قرآن کریم، حج: آیه ۳۹).

راهبرد نظامی جنگ پیش‌دستانه با رویکرد ظلم‌ستیزی در اندیشه دفاعی پیامبر اکرم (ص) چنین ترسیم شده: «...خداوند ما را آفریده و مبعوث ساخته است تا کسانی از بندگانش را که در زیر سلطه ظالمان هستند، خارج سازیم و آنها را به عبادت و پرستش او رهنمون شویم...» (ابن اثیر، ۱۴۰۸: ۶۲).

در دیگر فراز اندیشه دفاعی پیامبر اکرم (ص) رویکرد ظلم‌ستیزی، نظام اسلامی چنین تبیین شده: «...مَنْ أَصْبَحَ وَ لَمْ يَهْتِمْ بِهٖ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ - ترجمه: هر کس که بشنود انسانی که ندا می‌دهد ای مسلمانان به فریادم برسید چنانچه اجابت‌اش نکند مسلمان نیست...» (دانشگاه دفاع ملی، ۱۳۸۷: ۱۶۸).

در اندیشه دفاعی حضرت علی (ع) رویکرد ظلم‌ستیزی چنین تبیین شده: «...اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنِ الَّذِي كَانَ مِنَّا مُنَافِسَةً فِي سُلْطَانٍ، وَ لَا لِيَمَاسَ شَيْءٍ مِنْ فُضُولِ الْخَطَامِ، وَ لَكِنْ لِنُرْدَ الْمَعَالِمِ مِنْ دِينِكَ، وَ نُظْهِرَ الْأِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ، فَيَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ، وَ تُقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ حُلُودِكَ - ترجمه: بار خدایا، تو می‌دانی، که آن کارها که از ما سر زد، نه برای هم‌چشمی بود و نه رقابت در قدرت و نه خواستیم از این دنیای ناچیز چیزی افزون به چنگ آوریم. بلکه می‌خواستیم نشانه‌های دین تو را که دگرگون شده بود بازگردانیم و بلاد تو را اصلاح کنیم تا

1. Cruelty

بندگان ستم‌دیده‌ات در امان مانند و آن حدود که مقرر داشته‌ای، جاری گردد...» (مکارم شیرازی، ۱۳۹۰، ج ۵: ۴۲۳).

حضرت علی(ع) رویکرد ظلم‌ستیزی را به ابی سلمه چنین ابلاغ می‌فرماید: «...فَلَقَدْ أَرَدْتُ الْمَسِيرَ إِلَى ظَلَمَةِ أَهْلِ الشَّامِ وَ أَحْبَبْتُ أَنْ تَشْهَدَ مَعِيَ، فَإِنَّكَ مِمَّنْ اسْتَظْهَرُ بِهِ عَلَى جِهَادِ الْعَدُوِّ وَ إِقَامَةِ عَمُودِ الدِّينِ، إِنْشَاءَ اللَّهِ - ترجمه: می‌خواهم بر ستمکاران شامی بتازم و دوست دارم که تو هم با من باشی. زیرا از کسانی هستی که در جهاد با دشمن و برپای نگه‌داشتن دین به تو پشت‌گرم توان شد. انشاءالله...» (دشتی، ۱۳۹۴: نامه ۴۲).

در فرازی دیگر از اندیشه دفاعی حضرت علی(ع) رویکرد فوق‌چنین ترسیم شده: «...وَأَلَوْ أَمْكَنْتِ الْفُرْصُ مِنْ رِقَابِهَا لَسَارَعَتْ إِلَيْهَا، وَ سَأَجْهَدُ فِي أَنْ أُطَهِّرَ الْأَرْضَ مِنْ هَذَا الشَّخْصِ الْمَعْكُوسِ، وَالْجِسْمِ الْمَرْكُوسِ - ترجمه: و اگر فرصت به چنگ آید به جنگ بر می‌خیزم و می‌کوشم تا زمین را از این شخص تبهکار کج‌اندیش پاکیزه سازم...» (دشتی، ۱۳۹۴، نامه ۴۵: فراز ۱۹).

حضرت امام(ره) راهبرد نظامی با رویکرد ظلم‌ستیزی را چنین ابلاغ می‌فرماید «...تکلیف ما این است که در مقابل ظلم بایستیم...» (صحیفه امام، ج ۱۹: ۲۰۴).

تحلیل: از رویکرد فوق‌این واقعیت قابل استنباط است که اسلام به عنوان خاتم ادیان الهی در راستای سعادت انسان مکلف و موظف به دفع ظلم و ستم از سراسر عالم است. تحقق این رسالت خطیر جز با تقویت بنیه دفاعی و بسیج منابع نظام اسلامی میسر نمی‌گردد. لذا از محورهای اندیشه دفاعی رهبران الهی دفع ظلم و ستم می‌باشد.

گشودن مسیر الهی: نظام اسلامی، با ایمان و توکل برخداوند مَفْتُوحٌ لِلطَّالِبِينَ و رسالت ابراهرد يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - می‌باشد. رویکرد گشودن مسیر الهی محور سعادت انسان در راهبرد نظامی حضرت علی(ع) چنین ترسیم شده: «...لُجِهَادِ الْجِهَادِ عِبَادَ اللَّهِ، أَلَا وَ إِيَّيْ مُعَسِّكِرٌ فِي يَوْمِي هَذَا، فَمَنْ أَرَادَ الرُّوْحَ إِلَى اللَّهِ فَلْيُخْرِجْ - ترجمه: جهاد جهاد، ای

1. Opening a Route

بندگان خدا بدانید که من امروز لشکر می‌آرایم. هر که خواهد که با این سپاه به سوی خدا در حرکت آید به لشکرگاه روی نهد...» (دشتی، ۱۳۹۴، خطبه ۱۸۲: فراز ۳).

در فرازی دیگر از مکتب دفاعی آن حضرت رویکرد فوق چنین ابلاغ شده: «...وَالْجِهَادَ عِزًّا لِلْإِسْلَامِ...» (دشتی، ۱۳۹۴، حکمت ۲۵۲).

در فرازی از خطبه ۲۷ رویکرد فوق را چنین تبیین شده: «...فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ - ترجمه: جهاد دری است از درهای بهشت که خداوند بر روی بندگان خاص خود گشوده است...» (دشتی، ۱۳۹۴، خطبه ۲۷: فراز ۱).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت استنباط می‌گردد که تحقق سعادت فردی و اجتماعی جزء با گشودن مسیر الهی میسر نیست و از سوی این هدف متعالی جز با جهاد فی سبیل الله امکان‌پذیر نمی‌گردد. لذا رویکرد فوق در اندیشه دفاعی رهبران مشهود و ملموس می‌باشد و هر زمان که نظام اسلامی شکل گرفت این رسالت محور تحول، تعالی و حرکات نظام اسلامی است.

مقابله با راهبرد براندازی^۱: نظام اسلامی، با توکل برخداوند قَاهِرَ الْأَعْدَاءِ و رسالت مقابله با ابراهرد يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النَّوْرِ إِلَى الظُّلُمَاتِ نظام سلطه؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - می‌باشد. رویکرد مقابله با راهبرد براندازی نظام سلطه را حضرت علی(ع) چنین ابلاغ می‌فرماید: «...أَلَا وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ ذَمَّرَ حَرْبَهُ، وَ اسْتَجَلَبَ جَلْبَهُ، لِيَعُودَ الْجَوْزُ إِلَى أَوْطَانِهِ، وَ يَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نِصَابِهِ - ترجمه: آگاه باشید، که شیطان حزب خود را بر انگيخته و سپاه خویش بسیج کرده، تا بار دیگر، ستم در جای خود مستقر گردد و باطل به جایگاه خود باز گردد...» (خان‌احمدی، ۱۳۹۰: ۱۶۱).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت استنباط می‌گردد که نظر به تضاد بنیادی و اساسی که در ارزش‌ها و منافع نظام اسلامی با نظام سلطه وجود دارد همواره استکبار با اتحاد و بسیج منابع اقدام به براندازی نظام اسلامی می‌نماید. این واقعیت مضاف بر تأکید مضاعف بر تقویت بنیه دفاعی نظام اسلامی، رهبران نظام اسلامی را مکلف به اشراف اطلاعاتی و ارتقای توان رزم

1. Subversion Strategy

جهت بهینه نمودن تخصیص‌ها، در دفع تهدیدات می‌نماید. تا از این فرایند نظام سلطه در تحقق اهداف شیطانی خود ناکام گردد.

مقابله با ذلت مسلمین^۱: نظام اسلامی، نظامی با ایمان و توکل بر خداوند عَزِيزٌ بِلَا دُلٍّ و رسالت مقابله با ابراهبرد يُخْرِجُوْنَهُمْ مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمَاتِ، نظام سلطه؛ موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - می‌باشد. رویکرد مقابله با ذلت مسلمین که محور عزت و سربلندی بشریت است را حضرت علی(ع) چنین ابلاغ می‌فرماید: «...اَنْفِرُوا رَحِمَكُمُ اللّٰهُ اِلَى قِتَالِ عَدُوِّكُمْ، وَلَا تَتَّقُوا اِلَى الْاَرْضِ فَتَقْرُوا بِالْخَسْفِ، وَ تَبُؤُوا بِالذُّلِّ وَ يَكُوْنَ نَصِيْبِكُمْ الْاَخْسَءُ - ترجمه: روی به رزم دشمنانان نهد. خدایتان بیامرزد. در خانه‌ها درنگ مکنید که به ستم گرفتار خواهید شد و ذلیل خواهید شد و نصیبتان اندک خواهد شد...» (شیروانی، ۱۳۹۱، نامه ۶۲: فراز ۱۴).

زمانی که لشکریان بر سر دو راهی قرار گرفته و قدرت تصمیم‌گیری برای آنها بسیار مشکل شده بود. حضرت با ایراد خطابه رویکرد فوق را چنین ترسیم نمودند: «...قَدْ اسْتَطَعْتُمْوَكُمُ الْقِتَالَ فَاَقْرُوا عَلٰی مَدَلَّةٍ وَ تَاْخِيْرٍ مَحَلَّةٍ اَوْ رَوْوَا السِّيْفَ مِنْ الدِّمَاءِ تَرَوْوَا مِنَ الْمَاءِ - ترجمه: از شما می‌خواهند که بر سفره جنگ مهمانشان کنید و شما دو راه دارید، یا تن به مذلت دادن و سقوط از منزلتی که در آن هستید، یا شمشیرها را از خون سیراب کنید تا سیراب شوید...» (شیروانی، ۱۳۹۱، خطبه ۵۱).

در فرازی دیگر از اندیشه دفاعی آن حضرت رویکرد فوق چنین تبیین شده: «...فَوَاللّٰهِ مَا عَزِي قَوْمٌ قَطُّ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ اِلَّا ذَلُّوا - ترجمه: بخدا سوگند هر ملتی که درون خانه خود مورد هجوم قرار گرفت ذلیل خواهد شد...» (شیروانی، ۱۳۹۱، خطبه ۲۷: فراز ۴).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که خداوند انسان را عزیز و آزاد آفرید و تحت هیچ شرایطی نباید خوار و ذلیل گردد. لذا نظام اسلامی باید با بسیج منابع و امکانات و سازماندهی آنها با هرگونه خواری و ذلت انسانها مقابله و مجاهدت نماید. رویکرد فوق بر قدرتمند شدن نظام اسلامی در راستای بازدارندگی جنگ تحمیلی که با هدف ذلت و خواری مسلمانان شکل گرفته تأکید مضاعف دارد.

1. Confronting the Zeal of the Muslims

نفی سبیل: نظام سیاسی اسلام^۱، با ایمان و توکل بر خداوند مَقْوَمِی مَنِ اسْتَقْوَاةٌ و رسالت مقابله با ابراهبرد يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ، نظام سلطه موظف به تدوین راهبرد نظامی - طراحی جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی - می‌باشد. راهبرد نظامی با رویکرد نفی سبیل که محور سربلندی مسلمان تلقی می‌شود در اندیشه دفاعی حضرت امام چنین ترسیم شده: «...اینها متن قرآن را مطالعه کرده‌اند، اسلام را هم مطالعه کرده‌اند و فهمیده‌اند که قرآن یک کتابی است که اگر مسلمان‌ها به آن اتصال پیدا کنند تودهنی می‌زنند به این اقوامی که می‌خواهند بیایند سلطه پیدا کنند بر مسلمین قرآن می‌گوید هرگز خدای تبارک و تعالی سلطه غیر مسلم را بر مسلم قرار نداده است. هرگز نباید یک همچو چیزی واقع بشود یک تسلطی، یک راهی، حتی یک راه نباید پیدا بکند: لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ الْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (لک‌زائی، ۱۳۸۷: ۱۳۸).

رویکرد فوق را فرمانده معظم کل‌قوا (مدظله) چنین ابلاغ می‌فرمایند: «...نیروهای مسلح ما خود را آماده و مجهز می‌کنند تا دفاع کنند؛ نه تنها دفاع از سرزمین - که خود افتخار بزرگی است - بلکه دفاع از آرمان‌های انسانی؛ دفاع از شرف و کرامت انسانیت...» (امام خامنه‌ای: ۱۳۸۴/۰۹/۰۳).

تحلیل: از رویکرد فوق این واقعیت قابل استنباط است که خداوند تحت هیچ شرایطی سلطه کفار بر مسلمان را جایز ندانسته؛ لذا رهبران نظام اسلامی را موظف به بسیج منابع، سازماندهی و آموزش مسلمانان جهت تفویت بینه دفاعی نظام اسلامی و تحقق هدف متعالی فوق نموده است این رسالت خطیر و سنیگن مهم‌ترین محور اندیشه دفاعی رهبران الهی است. براساس مطالعات اکتشافی در مبانی ارزشی درخصوص احصای عوامل مؤثر در شکل‌گیری جنگ؛ و تجزیه و تحلیل اجمالی صورت‌گرفته پیرامون عوامل فوق مدل مفهومی عوامل به شرح زیر ترسیم می‌گردد:

---

1. The political system of Islam

شکل ۱. مدل مفهومی عوامل مؤثر در شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی (نگارنده: ۱۳۹۸)

از عوامل شانزده‌گانه مستخرجه از مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی مؤثر در شکل‌گیری جنگ اعم از جنگ پیشگیرانه، پیش‌دستانه و دفاع در جنگ تحمیلی این واقعیت قابل استنباط است که شکل‌گیری پدیده جنگ در مکتب سعادت بخش اسلام ناب با سایر مکاتب دینی تحریفی و مادی تفاوت ماهوی دارد. عوامل شانزده‌گانه فوق، مضاف بر منطبق‌بودن با فطرت انسان، و تبیین اصول و قواعد رزم برای فرماندهان و رزمندگان صحنه نبرد است که حضرت امام(ره) چنین تبیین فرمودند: «...می‌گوید مراکز نظامی عراق را، و یک بمب در شهرهای عراق

نمی‌اندازد. این کشور اسلامی است این لشکر اسلامی است این قوای مسلحه اسلامی است» (صحیفه، ج ۱۴: ۲۷۹ - ۲۸۰).

امنیت پایدار با نگرش بنیادی تحقق سعادت همه‌جانبه بشریت را با پنج رویکرد اعتقادی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی محقق می‌سازد.

الف. رویکرد امنیت اعتقادی: مجاهد فی سبیل الله در مکتب تعالی بخش اسلام در تدوین راهبرد نظامی با هدف اعتلای کلمه الله، در راستای گشودن مسیر الهی به روی بندگان خداوند *مِنْ مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا بَرِّهَا وَبَحْرِهَا* همواره تلاش و مجاهدت می‌نماید که از امتحان الهی در حوزه جهاد اصغر سربلند بیرون آید و زمینه توسعه عبادت خداوند را برای همه بشریت در سراسر عالم مهیا کند و سعادت همه‌جانبه و جهان‌شمول محقق شود رویکرد امنیت اعتقادی منطبق با فطرت انسان در منشور حکومت اسلامی به مالک اشتر و رهبران الهی در همه زمان‌ها چنین ابلاغ می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ ... عِزُّالدِّينِ - دین خدا به آنها عزت یابد. نظر به چنین اهداف متعالی، خداوند جایگاه جنگ و مجاهدان فی سبیل الله را چنین ترسیم می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرُصُوصٌ» - ترجمه: بی‌گمان خدا کسانی را دوست دارد که در راه او پیکار می‌کنند گویی بنایی آهنین‌اند» (صف/۴).

ب. رویکرد امنیت سیاسی: رزمندگان جبهه حق با الگوگیری از سیره و سنت انبیا و اولیای الهی در ادوار گذشته همواره به‌عنوان یک رسالت الهی در جغرافیای مقاومت جهاد و مبارزه می‌نمایند تا حاکمیت حق در سراسر عالم استقرار یابد؛ و نظام سلطه در براندازی نظام اسلامی ناکام گردد؛ و نفی سبیل به‌عنوان یک ابراهبرد نظام اسلامی، محقق و فلاح و رستگاری بشریت به‌عنوان یک رسالت الهی شکل گیرد. رویکرد فوق را در منشور حکومت اسلامی به مالک اشتر و رهبران الهی در همه زمان‌ها چنین ابلاغ می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ... وَ زَيْنُ الْوَلَاةِ - زینت والیان.» نظر به چنین رویکردی پیامبر اکرم (ص) جایگاه جنگ و جهاد را چنین مورد خطاب قرار می‌دهند: «الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي السَّيْفِ وَ تَحْتَ السَّيْفِ» - ترجمه: همه خوبی‌ها در شمشیر و زیر سایه شمشیر است» (مجلسی، ۱۴۰۳.ه.ق، ج ۱۰۰: ۹).

ج. رویکرد امنیت اجتماعی: در نظام اسلامی جنگ و جهاد در راستای تعامل، توسعه، رشد اجتماعی به‌عنوان یک تکلیف الهی همواره محور تدوین راهبرد نظامی نظام اسلامی بوده است.

محور مجاهدت و تلاش فرمانده و رزمنده در این مکتب همواره دفع فتنه از عالم در راستای تعامل سازنده انسانها می‌باشد. از سویی با ظلم‌ستیزی زمینه توسعه اجتماعی در تمام سطوح را مهیا نموده تا بشریت رشد و تعالی منطبق با فطرت داشته باشد. رویکرد فوق در منشور حکومت اسلامی به مالک اشتر و رهبران الهی در همه زمان‌ها چنین ابلاغ می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ... حُصُونُ الرَّعِيَّةِ - دژهای استوار رعیت‌اند.»

د. رویکرد امنیت اقتصادی: رشد، توسعه، استقلال اقتصادی نظام اسلامی با توسعه امنیت همه‌جانبه در داخل و خارج قلمرو نظام اسلامی یعنی مقابله با ذلت، دفع فساد، اجرای عدالت، که محور راهبرد نظامی نظام اسلامی است میسر است. این رویکرد در منشور حکومت اسلامی به مالک اشتر و رهبران الهی در همه زمان‌ها چنین ابلاغ می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ... وَ سُبُلُ الْأَمْنِ - راهها به آنها امن گردد.»

ه. رویکرد امنیت فرهنگی: مقابله با تهاجم فرهنگی، قتل‌عام فرهنگی، شبنخون فرهنگی، ناتوی فرهنگی، ... با راهبردهای نظامی انهدام افکار شیطانی، رهائی مستضعفین، دفاع از اصل اسلام، و... میسر است. نظر به چنین عملکردی این رویکرد در منشور حکومت اسلامی به مالک اشتر و رهبران الهی در همه زمان‌ها چنین ابلاغ می‌فرماید: «فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ... وَ لَيْسَ تَقْوَمُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِهِمْ - و کار رعیت جز به آنها استقامت نپذیرد» نظر به رویکرد فوق و نقش جهاد در تحقق اهداف متعالی نظام اسلامی جایگاه جهاد در مکتب حیاتبخش اسلام چنین ترسیم شده «...إِمَّا بَعْدُ فَإِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِمَنْ أَحْسَنَهُ وَأَوْلِيَاءَهُ وَ هُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَ دِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ وَ جُنَّتُهُ الْوَيْفَقَةُ - ترجمه: و اما بعد جهاد دری است از درهای بهشت که خداوند بر روی بندگان خاص خود گشوده است. جهاد جامه پرهیزگاری و جوشن استوار خدایی و سپر ستبر اوست...» (شیروانی، ۱۳۹۱ خطبه ۲۷: فراز ۱).

نتیجه‌گیری

محقق براین باور است نظر به تفاوت ماهوی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری جنگ در مکتب حیاتبخش اسلام با سایر ادیان الهی تحریف‌شده و مکاتب مادی از یک‌سو و از سویی نظر به انطباق این عوامل با فطرت انسان، در صورتی که این عوامل در سه رویکرد جنگ اعم از

پیشگیرانه، پیش‌دستانه و جنگ تحمیلی منطقی در طراحی و هدایت جنگ نهادینه شود و رهبران و فرماندهان راهبردی و عملیاتی و رزمندگان سطوح تاکتیکی به آن پای‌بند و مقید باشند علاوه بر محقق‌شدن سعادت فردی، طیف کاملی از گزینه‌های^۱ یک دفاع لایه‌بندی‌شده^۲ تحت عنوان پنج ظرفیت به شرح زیر برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد:

الف. ظرفیت‌سازی^۳ مقابله با تهدیدات سخت^۴: نظر به رسالت *حُصُونُ الرَّعِيَّةِ* نیروهای مسلح و عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری جنگ از جمله: مقابله با براندازی، نفی سبیل و انهدام افکار شیطانی بهترین ظرفیت مقابله با تهدیدات سخت در دفاع همه‌جانبه برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد. سه رویکرد متعالی با سه کارکرد متفاوت این ظرفیت مستخرجه از اندیشه دفاعی رهبران الهی به شرح زیر می‌باشد:

- شکسته‌شدن ابهت و اقتدار نظامی نظم سلطه.

- نهادینه‌شدن فرهنگ استقامت و پایداری در مقابل ابرقدرتها برای مدت‌زمان طولانی که نماد آن در دفاع مقدس، مقاومت حماس و حزب‌الله در مقابل رژیم اسغالگر قدس و مقاومت مردم مظلوم افغانستان در مقابل تجاوز ابرقدرت شرق و مقاومت مردم مظلوم یمن در مقابل ائتلاف غربی، عربی و عبری مشهود و ملموس است.

نهادینه‌شدن فرهنگ ما می‌توانیم به‌عنوان عامل برترساز توان رزم در سطوح راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی در فرایند نبرد؛ که نماد آن در فرایند جهاد جبهه حق در چهار دهه گذشته مشهود و ملموس است.

ب. ظرفیت‌سازی مقابله با تهدیدات نیمه‌سخت: نظر به رسالت *وَ سَبَّلُ الْأَمْنِ* نیروهای مسلح و عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری جنگ از جمله: مقابله با ذلت، دفع فتنه، دفع فساد بهترین ظرفیت مقابله با تهدیدات نیمه‌سخت در دفاع همه‌جانبه برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد. سه رویکرد متعالی با سه کارکرد متفاوت این ظرفیت مستخرجه از اندیشه دفاعی رهبران الهی به شرح زیر می‌باشد:

-
1. Full Range of pitons.
  2. Layered Integrity
  3. Capabilities Building
  4. Hard Threats

- نهادینه‌شدن حس برادری و وطن‌دوستی در نهاد یکایک مسلمانان در دفاع از بلاد مسلمین و دفع تجاوز نظام سلطه؛ که نماد بارز آن در مقابله کشورهای اسلامی در دفع استعمارگران نظامی انگلیس و روس در چهار قرن گذشته در رساله جهادیه به رشته تحریر درآمده مضافاً بر دفاع مقدس در دفع تهاجم داعش به سوریه و عراق و تهاجم رژیم اشغالگر قدس به نوار غزه به‌وضوح مشهود است.

- استحکام ریشه‌های انقلاب پربار اسلامی‌مان با راهبرد دفاعی

- رشد صنایع نظامی نظام اسلامی که نماد آن در دقت، سرعت و قدرت انهدام سلاح‌های راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی رزمندگان اسلام در دفاع مقدس، نبرد حزب‌الله و حماس با رژیم اشغالگر قدس و نبرد رزمندگان یمن به‌وضوح مشهود است.

ج. ظرفیت‌سازی مقابله با تهدیدات نرم^۱: نظر به رسالت عَزَّوَجَلَّتِ نِیروهای مسلح و عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری جنگ از جمله: امتحان الهی، اعتلای کلمه‌الله، توسعه عبادت، گشودن مسیر الهی بهترین ظرفیت مقابله با تهدیدات جنگ نرم در دفاع همه‌جانبه برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد. چهار رویکرد متعالی با چهار کارکرد متفاوت این ظرفیت مستخرجه از اندیشه دفاعی رهبران الهی به شرح زیر می‌باشد:

- صدور انقلابمان را در جنگ به جهان

- شناخت دوستان و دشمنانمان

- احساس ذلت تمامی سردمداران نظام‌های فاسد در مقابل اسلام

- بیداری و هوشیاری کشورهای اسلامی

ه. عمق‌بخشی خارجی^۲: نظر به رسالت زَيْنُ الْوُلَاةِ نِیروهای مسلح و عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری پدیده انکارناپذیر جنگ از جمله: رهائی مستضعفین، ظلم‌ستیزی، استقرار حق، توسعه عبادت بهترین ظرفیت عمق‌بخشی خارجی در دفاع همه‌جانبه برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد. سه رویکرد متعالی با چهار کارکرد متفاوت این ظرفیت مستخرجه از اندیشه دفاعی رهبران الهی به شرح زیر می‌باشد:

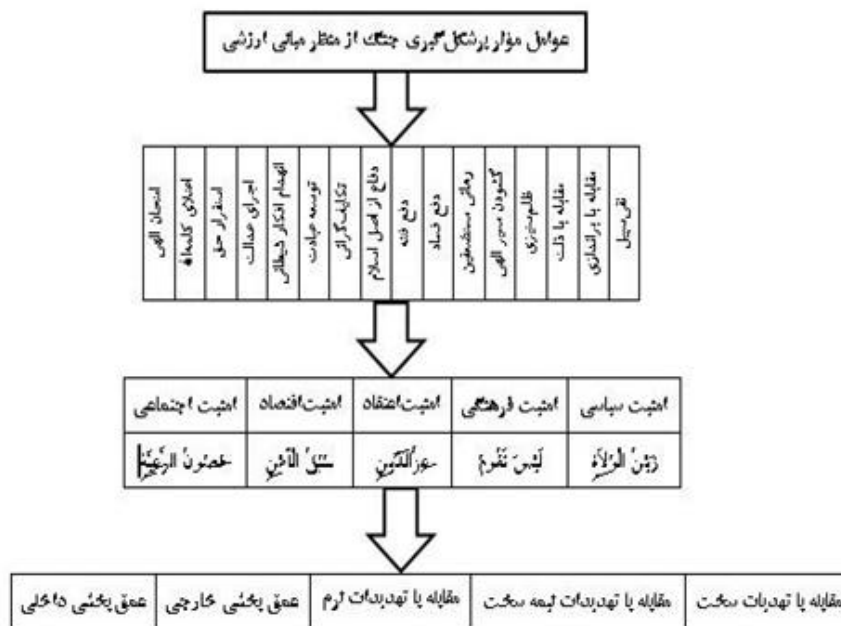
---

1. Soft Threats
2. External Depth

- تحقق استمرار روح اسلام انقلابی^۱
  - صدای اسلام‌خواهی مردم آفریقا
  - علاقه به اسلام‌شناسی مردم در سراسر جهان
  - زمینه‌سازی فتح و آزادسازی مناطق اشغالی
- و. عمق‌بخشی داخلی^۲: نظر به رسالت اَیْسَ تَقُومُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِهِمْ نیروهای مسلح و عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری پدیده جنگ از جمله: تکلیف‌گرائی، اجرای عدالت، دفاع از اصل اسلام و دفع فتنه، بهترین ظرفیت عمق‌بخشی داخلی در دفاع همه‌جانبه برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد. دو رویکرد متعالی با دو کارکرد متفاوت این ظرفیت مستخرجه از اندیشه دفاعی رهبران الهی به شرح زیر می‌باشد:
- خودباوری و اعتماد به نفس مردم به‌ویژه رزمندگان اسلام در فرایند نبرد
  - اثبات مظلومیت نظام اسلامی و مسلمانان و ستم متجاوزان و اشغالگران
- نظر به احصای عوامل شانزده‌گانه مؤثر بر شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و یافته‌های مترتب بر مبانی نظری و نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل کیفی داده‌ها، الگوی تحقیق به شرح زیر ترسیم می‌گردد.

---

1. Revolutionary Islam
2. Internal deepening

شکل ۲. الگوی تحقیق مبتنی بر یافته‌های تحقیق (نگارنده: ۱۳۹۸)

پیشهادها

نظر به عوامل شانزده‌گانه مؤثر در شکل‌گیری جنگ از منظر مبانی ارزشی و آموزه‌های دینی که در این نوشتار احصا و تشریح گردید و سایر عواملی که مجال پرداختن به آنها به دلیل محدودیت وجود نداشت و نظر به ظرفیت پنج‌گانه‌ای که با محوریت عوامل مؤثر در شکل‌گیری جنگ برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد پیشنهادات راهبردی زیر ارائه می‌گردد:

آمادگی همه‌جانبه^۱: این راهبرد را قرآن کریم چنین ابلاغ می‌فرماید: «...وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ - ترجمه: و آماده کنید برای مشرکان هر چه توانید از نیرو و اسبان بر آخور بسته شده...» (قرآن کریم، انفال: ۶۰)

این راهبرد را حضرت علی(ع) به کارگزاران نظام اسلامی و مسلمانان چنین ابلاغ می‌فرماید: «...فَخُذُوا لِلْحَرْبِ أَهْبَتَهَا وَأَعِدُّوا لَهَا عُذَّتَهَا فَقَدْ شَبَّلَطَهَا وَعَلَا سَنَاهَا - ترجمه: برای جنگ آماده شوید و ساز و برگ نبرد مهیا دارید که آتش کارزار افروخته شده و شعله آن بالا گرفته است...» (فیض‌الاسلام، ۱۳۶۵، خطبه ۲۶: فراز ۵).

اشراف اطلاعاتی^۲: این راهبرد در خطبه ۲۲ به فرماندهان و کارگزاران نظام اسلامی چنین ابلاغ شده: «...لَا وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ ذَمَّرَ حِزْبَهُ، وَ اسْتَجَلَبَ جَلْبَهُ، لِيُعَوِدَ الْجُورُ إِلَى أَوْطَانِهِ، وَ يَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نَصَابِهِ - ترجمه: آگاه باشید، که شیطان حزب خود را بر انگيخته و سپاه خویش بسیج کرده، تا بار دیگر، ستم در جای خود مستقر گردد و باطل به جایگاه خود بازگردد» (خان‌احمدی، ۱۳۹۱: ۱۶۱).

این راهبرد مؤثر در کنترل بحران‌ها و شورش‌ها به والی مکه چنین ابلاغ شده: «...أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ عَيْنِي بِالْمَغْرِبِ كَتَبَ إِلَيَّ يُعَلِّمُنِي أَنَّهُ وَجَّهٌ إِلَى الْمَوْسِمِ أَنَسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، الْعُمِّي الْقُلُوبِ، الصُّمُّ الْأَسْمَاعِ، الْكُمُهِ الْأَصَارِ، الَّذِينَ يَلْتَمِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَ يُطِيعُونَ الْمَخْلُوقَ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ - ترجمه: اما بعد، جاسوس من در مغرب به من نوشته و خبر داده که جمعی از مردم شام را برای روزهای حج به مکه فرستاده‌اند. مردمی کوردل، گران‌گوش و کوردیده، که حق را از راه باطل می‌جویند و با فرمانبرداری از مخلوق، نافرمانی خالق می‌کنند...» (دشتی، ۱۳۹۴، نامه ۳۳: فراز ۱).

تشکیل نیروی مسلح با ظرفیت دفاع همه‌جانبه: راهبرد فوق به‌عنوان رسالت نیروهای مسلح^۳ در منشور حکومت اسلامی^۴ به مالک اشتر چنین ابلاغ شده: «...فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ: الف. امنیت اجتماعی^۱: حُصُونُ الرَّعِيَّةِ - دژهای استوار رعیت‌اند.

1. Comprehensive Preparation
2. Information dominance
3. The mission of the armed forces
4. Charter of the Islamic State

- ب. امنیت سیاسی: وَ زَيْنُ الْوَلَاةِ - زینت والیان.
- ج. امنیت اعتقادی: وَ عَزَالِدِّينَ - دین خدا به آنها عزت یابد.
- د. امنیت اقتصادی: وَ سَبِيلُ الْأَمْنِ - راه‌ها به آنها امن گردد.
- هـ. امنیت فرهنگی: وَ لَيْسَ تَقْوَمُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِهِمْ - و کار رعیت جز به آنها استقامت نپذیرد» (خان‌احمدی، ۱۳۹۷: ۱۸۱).

بصیرت‌محوری: این راهبرد را حضرت در خطبه‌ای در شهر مدینه چنین ترسیم می‌فرماید:

«...وَ قَدْ فُتِحَ بَابُ الْحَرْبِ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْقِبْلَةِ، وَ لَا يَحْمِلُ هَذَا الْعَلَمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَ الْعِلْمِ بِمَوَاضِعِ الْحَقِّ، فَأَمْضُوا لِمَا تُؤْمَرُونَ بِهِ، وَ قِفُوا عِنْدَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ، وَ لَا تَعْجَلُوا فِي أَمْرِ حَتَّى تَتَبَيَّنُوا، فَإِنَّا لَمَعَ كُلُّ أَمْرٍ تُنْكِرُونَهُ غَيْرًا - جنگ میان شما و اهل قبله آغاز شده است و این پرچم را حمل نتواند کرد، مگر کسی که بصیر و شکیب‌ا باشد و جای حق را بشناسد. به هرچه به آن مأمور شده‌اید، عمل کنید و از هر چه شما را نهی کرده‌اند، دست‌بدارید. در کاری شتاب مکنید، مگر آنگاه، که به حقیقت آن آگاه گردید. بسا شما کاری را ناخوش دارید و رأی ما در آن چیز دیگر باشد» (شیروانی، ۱۳۹۱، خطبه ۱۷۳: فراز ۵ - ۴)

در خطبه ۱۵۰ راهبرد فوق چنین تبیین شده: «حَمَلُوا بَصَائِرَهُمْ عَلَى أَسْيَافِهِمْ - بصیرت‌های (بیش‌های) خود را بر شمشیرها بنشانید» (شیروانی، ۱۳۹۱: ۱۵۰).

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ جُنْدِكَ فَإِنَّ جُنْدَكَ هُمْ الْغَالِبُونَ

منابع

فارسی

۱. آیات قرآن کریم، ترجمه محمد مهدی الهی قمشه‌ای (۱۳۷۶)، قم: انتشارات لقاء.
۲. امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۳۷۸)، وصیت‌نامه الهی سیاسی (صحیفه انقلاب)، تهران: انتشارات احیاء کتاب.
۳. امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۳۶۹)، صحیفه‌نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار.
۴. امام خامنه‌ای، سیدعلی، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری. <http://www.leader.ir>
۵. آخوندی، مصطفی (۱۳۸۱)، نظام دفاعی اسلام، تهران: اداره آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
۶. آزادبخت، مروت (۱۳۸۲)، جامعه‌شناسی جنگ، تهران: انتشارات ارتش جمهوری اسلامی.
۷. ابن‌اثیر، علی بن ابی‌الکرم (۱۴۰۸)، الکامل فی التاریخ، بیروت: دارالاحیاء العربی.
۸. احمدی، سیروس (۱۳۹۵)، رویکرد جامعه‌شناختی در تبیین وقوع جنگ، مطالعات تاریخی جنگ، سال اول، ش ۲: ۱۹ - ۲۳.
۹. بخاری، ابی‌عبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم (بی‌تا)، الصحیح بخاری، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی.
۱۰. بوتول، گاستون (۱۳۷۱)، جامعه‌شناسی جنگ، ترجمه هوشنگ فرخجسته، تهران: نشر شیفته.
۱۱. بوتول، گاستون (۱۳۹۳)، جامعه‌شناسی جنگ، ترجمه هوشنگ فرخجسته، تهران: نشر علمی - فرهنگی.
۱۲. پیتر، می‌یر (۱۳۷۱)، جامعه‌شناسی جنگ و ارتش، ترجمه علیرضا ازغندی و محمدصادق مهدوی، چاپ دوم، تهران: نشر قومس.
۱۳. حافظنیا، محمدرضا (۱۳۸۱)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات سمت.
۱۴. خان‌احمدی، اسماعیل (۱۳۸۴)، تحلیل دفاع مقدس جزوه درسی مقطع کارشناسی، تهران: انتشارات نیروی زمینی سپاه.
۱۵. خان‌احمدی، اسماعیل و کبیریان، احسان (۱۳۹۱)، بررسی ابعاد جنگ اطلاعات در عصر اطلاعات، مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دهم، ش ۶۷: ۱۵۹ - ۱۹۳.
۱۶. خان‌احمدی، اسماعیل (۱۳۹۴)، اصول و قواعد اساسی رزم، تهران: معاونت تربیت و آموزش نرسا.
۱۷. خان‌احمدی، اسماعیل (۱۳۹۵)، نقش عراق در تهاجم احتمالی امریکا به جمهوری اسلامی ایران و راهبرد دفاعی در قبال آن، رساله دکتری، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع.
۱۸. خان‌احمدی، اسماعیل (۱۳۹۷)، رسالت نیروهای مسلح در نظام سیاسی اسلام از دید نهج‌البلاغه، مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دهم، ش ۹۷.
۱۹. خراسانی، شرف‌الدین (بی‌تا)، نخستین فیلسوف یونان، تهران: انتشارات سهامی.
۲۰. دانشگاه دفاع ملی (۱۳۸۷)، تهدیدات قدرت ملی، تهران: انتشارات دانشگاه دفاع ملی.

۲۱. دشتی، محمد (۱۳۹۴)، ترجمه نهج البلاغه، چاپ چهارم، قم: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین(ع).
۲۲. رحیمی، حسن (۱۳۹۷)، بررسی اجمالی اهداف و ماهیت جنگ در اسلام و دیگر ادیان و مکاتب، مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دهم، ش ۹۷.
۲۳. شیروانی، علی (۱۳۹۱)، ترجمه نهج البلاغه، قم: دفتر نشر معارف.
۲۴. غرویان، محسن و همکاران (۱۳۸۱)، ترجمه صحیفه سجادیه، قم: الهادی.
۲۵. فیض‌الاسلام، سیدعلی نقی (۱۳۶۵)، ترجمه نهج البلاغه، قم: انتشارات فقیه.
۲۶. قمی، شیخ عباس (۱۳۸۴)، مفاتیح‌الجنان، قم: نشر محمد.
۲۷. قنبری جهرمی، محمدحسین (۱۳۸۲)، جنگ و اصول حاکم بر آن، تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
۲۸. لکزائی، نجف (۱۳۸۷)، سیرت‌طور تفکر سیاسی امام‌خمينی(ره)، چاپ هشتم، تهران: پژوهشکده فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲۹. کاووسی محمدحسین و صالحی، علی اکبر (۱۳۵۷)، رساله جهادیه - فتاوی جهادیه مراجع در جنگ جهانی اول، تهران: وزارت امور خارجه.
۳۰. مرکز مطالعات و پژوهش‌های نیروی مقاومت بسیج (۱۳۷۰)، در امتداد خط رهبری، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
۳۱. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳)، بحار الانوار، بیروت: انتشارات دارالحياء.
۳۲. مکارم شیرازی، ناصر و دیگران (۱۳۹۰)، پیام امیرالمؤمنین شرح جدیدی بر نهج البلاغه، قم: انتشارات علی‌ابن‌ابی‌طالب(ع).